

De Maristen en de parochie H. Anna Deutereren

De Congregatie van de Paters Maristen (in het Latijn: *Societas Mariae*, afgekort s.m. ofwel *Ordinis Servorum Mariae* (Van de Orde van Dienaren van Maria) werd opgericht in 1816 in Lyon door de Fransman Jean-Claude Colin. In Nederland zijn er in 2016 gemeenschappen in Hulst, Enschede en Deventer. Het eerste idee voor een Sociëteit van Maria ontstond binnen een groep priesterstudenten op het seminarie van Lyon. Een van de studenten had een mystieke ervaring met Maria. Hierin vertelde Maria hem dat zij een nieuwe sociëteit wenste waarin gelovigen haar Zoon zouden navolgen, zoals zij Hem gevolgd was. Daags na hun priesterwijding is de groep naar het heiligdom van Fourvière getogen en heeft daar een plechtige gelofte afgelegd de Sociëteit van Maria te zullen stichten.

Een belangrijk kenmerk van de visie van de Maristen was het oprichten van één enkel Instituut waarvan priesters, broeders, zusters en leken op gelijkwaardige wijze deel van zouden uitmaken. Het beeld dat werd gebruikt was een boom met vele takken. Het idee van de volwaardige participatie van leken in het geestelijk leven van de Kerk heeft na het Tweede Vaticaans Concilie een vlucht genomen. In die zin waren de eerste Maristen hun tijd vooruit met dit idee.

Het charisma van de Maristen laat zich samenvatten als het centraal stellen van Christus in navolging van Maria. De Maristen hebben in tegenstelling tot andere congregaties geen specifiek werkveld, maar vervullen apostolaten die aansluiten bij de actuele noden van Kerk en wereld.

In 1911 vestigden de Maristen zich in Hulst (Zeeuws-Vlaanderen) met een klein seminarie. In de dertiger jaren openden zij een noviciaat te Glanerbrug bij Enschede.

De paters Maristen en 's-Hertogenbosch

De paters Maristen hadden in 1931 voor het eerst contact met pastoor G. van der Kant van de Sint-Leonardus-parochie in het Zand. Om voor hun congregatie paters te werven trokken verschillende paters in de vakantietijd door Nederland langs pastorieën om te informeren naar mogelijke kandidaten voor hun priesteropleiding. Pastoor van der Kant vond Hulst te ver weg en adviseerde hen om naar het meer centraal gelegen 's-Hertogenbosch te verhuizen. De Sint-Leonardusparochie bezat een stuk grond aan de Deuterestraat en daar zouden de paters Maristen naast een klein seminarie tevens de bewoners van Groot- en Klein-Deutereren een kerkgelegenheid kunnen bieden. De pastoor bood hen dit stuk grond gratis aan, in ruil voor de toezegging van de Maristen dat zij aldaar de zielzorg op zich zouden nemen.

Bij de gemeentelijke herindeling op per 1 januari 1933 werd de gemeente Cromvoirt, waar Deutereren toe behoorde, opgeheven. Het dorp Cromvoirt werd bij de gemeente Vught gevoegd en het gebied ten noorden van de spoorlijn 's-Hertogenbosch - Waalwijk (waaronder het buurtschap Deutereren) kwam aan de gemeente 's-Hertogenbosch. Het buurtschap Deutereren bestond toen uit circa 95 woningen en er woonden 243 personen.

Mgr. A.F. Diepen van het bisdom 's-Hertogenbosch had aanvankelijk bezwaar tegen de vestiging van een juvenaat bij de nieuwe kerk. Naar zijn mening waren er al genoeg priesteropleidingen in zijn bisdom. Men liet de zaak rusten, ook vanwege de beperkte financiële mogelijkheden van congregatie van de Maristen.

Pas in augustus 1935 sprak Mgr. Diepen zijn wens uit tegen pastoor van der Kant om in Deutereren, dat toen tot het grondgebied van de parochie van de Sint-Leonardus behoorde, een nieuwe parochie te stichten. Het hoofdbestuur van de Maristen in Rome gaf daarbij de goedkeuring om Maristen de leiding te geven van de nieuwe parochie, op voorwaarde 'dat de financiële lasten gedragen moesten worden door oprichters van de parochie en de belanghebbende bevolking'. De nieuwe parochie zou

dus niet hoeven te rekenen op financiële steun van het bisdom. Bij de oprichting van de parochie werd bepaald dat het kerkbestuur zou bestaan uit Paters Maristen, te benoemen door de provinciaal van de Congregatie. Pas in 1962 werden er door de bisschop ook leken benoemd in het kerkbestuur. Tevens werd toe besloten dat de parochie, zoals andere parochies, een deel van parochie-inkomsten aan het bisdom zou gaan afdragen.

In augustus 1935 werd in Deuteren het 'R.K. Comité van Actie tot het verkrijgen van een kerk' opgericht, dat zich inzette tot de totstandkoming van een eigen kerk en parochie. De inzet van dit Comité kreeg een positieve respons van zowel het Bisdom, het Gemeentebestuur van 's-Hertogenbosch en het Hoofdbestuur van de Maristen in Rome. In een schrijven van 7 november 1935 deelde het Hoofdbestuur van de Maristen aan het 'R.K. Comité van Actie tot het verkrijgen van een kerk' mede in te stemmen met de vestiging van de Maristen in 's-Hertogenbosch'. Te zijner tijd is het daarbij niet uitgesloten dat er toestemming verleend zou kunnen worden voor de vestiging van een juvenaat'. Na aanvankelijk bezwaren te hebben geuit ging Mgr. A. F. Diepen nu wel akkoord met een mogelijke vestiging van een juvenaat. Volgens een citaat uit de parochiekroniek werd deze mededeling door de inwoners van Deuteren enthousiast ontvangen. De onderhandelingen met diverse instanties konden nu starten om de nieuwe parochie zo snel mogelijk tot stand te brengen.

De plaats van de nieuw te bouwen kerk langs de hoofdverkeersweg naar de Langstraat stond in deze fase van voorbereiding al direct ter discussie. De directie van de Dienst Gemeentewerken had grote bezwaren tegen de voorgenomen plaats van de kerk, die naar mening van de directie 'wegens haar karakter in 't hart van de bebouwing of daar zo dicht mogelijk bij behoort te liggen'. De directie ontraadde het gemeentebestuur ten zeerste om enigerlei steun te verlenen aan de te bouwen kerk op deze plek. Nadat burgemeester F. van Lanschot de argumenten voor en tegen de plaats van de nieuwe kerk had aangehoord, besliste hij dat de bouw op de voorgenomen plek door kon gaan, mits er een ruim kerkplein aangelegd zou worden om de bezwaren van het drukke wegverkeer zoveel mogelijk op te vangen. Op 19 mei 1936 verleende de gemeenteraad op gezag van de burgemeester zijn toestemming. Na de nodige strubbelingen, verleende de gemeente 's-Hertogenbosch tevens een subsidie van 15.750 gulden voor de bouw, waarbij de ophogingskosten van het terrein waren meegenomen.

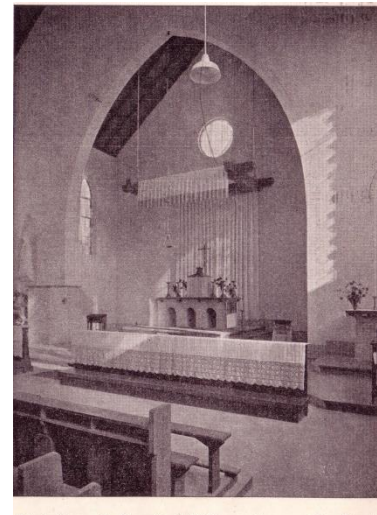
Pater Fr. van Benthem s.m. stelde Mgr. A.F. Diepen voor om de nieuwe parochiekerk te vernoemen naar de H. Anna, de moeder van Maria. Deze ging hiermee akkoord.

Op 15 december 1936 maakte de Bossche bisschop Mgr. A.F. Diepen officieel de oprichting van de Sint-Annaparochie bekend met ingang van 1 januari 1937. Tegelijkertijd werd de Marist Fr. van Benthem benoemd tot bouwpastoor van de nieuwe parochie. De parochie telde toen 374 parochianen.

Architect Bernardus Joannes Koldewey (Dordrecht, 29 mei 1895 – Voorburg, 1 augustus 1958) kreeg de opdracht om de nieuwe kerk te ontwerpen. Hij volgde zijn studie tot architect aan de Technische Hogeschool Delft en in 1926 vestigde hij zich als architect te Voorburg. Hij ontwierp vooral gebouwen ten behoeve van de Rooms-Katholieke Kerk in de trant van de Delftse School. De Delftse School (ca. 1925-1955) was een stroming in het traditionalisme in de Nederlandse architectuur die is ontstaan rondom de Delftse hoogleraar ir. Marinus Jan Granpré Molière. Tot de bekendste werken van architect B.J. Koldewey behoort het scholen- en kloostercomplex Onze Lieve Vrouwe ter Eem te Amersfoort. Samen met architect Kropholler werkte hij na de oorlog aan de totstandkoming van de Adelbert-abdij in Egmond.

Op 8 mei 1937 werd door pastoor van Benthem de eerste steen voor de nieuwe kerk gelegd. Op maandag 29 november 1937 werd de nieuwe parochiekerk ingezegend door Mgr. A.F. Diepen. In het ontwerp van architect B.J. Koldewey was rekening gehouden met een uitbreiding van de kerk, waarbij deze twee zo groot moest worden met een toren aan de westkant, maar die plannen zijn nooit verwezenlijkt. Tegen de noodgevel aan de westkant kwam wel een klokkenstoel.

Priesterkoor „St. Anna-Kerk“, Vlijmense weg, Den Bosch

Bij de bevrijding van 's-Hertogenbosch in oktober 1944 liepen de nieuwe kerk en de pastorie aanzienlijke schade op. Tot overmaat van ramp vernielde een storm op 28 december 1945 de klokkenstoel naast de voorgevel en nam in zijn val een deel van het dak en het zangkoor mee. De reparatiekosten van de kerk werden nu dubbel zo hoog, zodat van herbouw van de klokkenstoel werd afgezien. De schade aan het gebouw moest eerst hersteld worden, alvorens de kerk weer in gebruik genomen kon worden. Pas in 1954 werd bovenop de westgevel weer een kleine klokkenstoel geplaatst.

In de loop der jaren bleek de ongelukkige ligging van de kerk ten opzichte van de bebouwing van het buurtschap Deuteren en de uitbreidingswijken van Deuteren. De Dienst Gemeentewerken ontwierp in 1937 aan de noordzijde van de Vlijmenseweg en ten oosten van de Oude Vlijmenseweg het uitbreidingsplan 'Deuteren' voor ca 400 nieuwe woningen. Door oorlogsomstandigheden werd dit plan niet uitgevoerd. Pas op 27 maart 1946 werd een herzien plan voor de uitbreidingswijk Deuteren goedgekeurd door G.S. In 1952 was het plan nagenoeg geheel gerealiseerd en telde Deuteren in 1955 ca 1500 inwoners.

In 1960 werd gestart met het tweede uitbreidingsplan 'Deuteren' (West II) gelegen ten oosten van de Oude Vlijmense weg. Bij het 25 jarig jubileum van de Annakerk in 1962 telde de parochie al 2500 parochianen.

De eerder geuite bezwaren van de Dienst Gemeentewerken bleken terecht. De kerk lag aan de verkeerde kant van de steeds drukker wordende Vlijmenseweg en aan de rand van de nieuwe wijken van Deuteren.

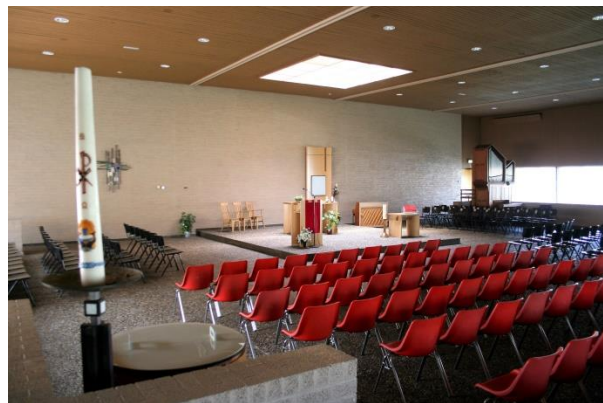
Daarom werd besloten om de kerk in 1964 te sluiten en een noodkerk aan de Oude Vlijmenseweg 54/56 te bouwen. Op 18 juli 1964 werd deze noodkerk ingezegend. Om de kosten van deze noodkerk te betalen werd de oude Annakerk verhuurd als opslag voor de fabriek van Remington Rand. Nadat de grond en opstallen aan de Vlijmenseweg waren verkocht aan het

Protestants Ziekenhuis en de huur werd opgezegd, werd de eerste Annakerk aan de Deutersestraat in juni 1968 gesloopt, behalve de pastorie. Op het vrijkomend terrein kwam een noodgebouw van het Protestants Ziekenhuis.

In 1968 stagneerde de bouwplannen voor een nieuwe kerk door de eis van het bisdom, dat er een financiële en pastorale fusie op gang moest komen van de drie parochies in 's-Hertogenbosch-West. Het betrof hier de parochies van O.L.V. van Altijd Durende Bijstand aan de Copernicuslaan, later 's Gravesandestraat (Redemptoristen), Maria Geboorte aan de Everstenstraat (Assumptionisten) en Sint-Anna Boschmeersingel (Maristen).

Begin 1971 was de nota 'Naar een nieuwe pastorale samenwerking' klaar, die voorzag in de gevraagde samenwerking tussen de drie parochies en kon met de bouw van de nieuwe Annakerk worden begonnen. De nieuwe Annakerk werd gebouwd aan de Boschmeersingel onder bouwpastoor Toon Nieuwlands.

Architect was H. M. Koldewey, de zoon van de architect van de oorspronkelijke Annakerk. Hans Koldewey (Den Haag, 31 mei 1924 - Amersfoort, 3 december 1988) was een Nederlands architect. Als zoon van B.J. Koldewey kwam hij in 1954 in het architectenbureau van zijn vader, dat zich te Voorburg bevond. Hij is vooral bekend door zijn modernistische vormgeving van Rooms-katholieke kerken, waarbij beton een belangrijk constructiemateriaal vormde.

Tot zijn werken behoren onder meer kerk van de Goddelijke Voorzienigheid in de Vlijmense nieuwbouwwijk Vliedberg (1962-2015) en de Sint Antoniuskerk in Waalwijk (1962).

Op 16 december 1971 werd de kerk opgeleverd en op 8 januari 1972 werd ze ingezegend door monseigneur J. Bluysen. Als gedenksteen werd een natuurstenen plaat ingemetseld met de tekst: 'Laat Uw kerk kennen aan het vuur der liefde als weleer.'

De opvolger van pastoor van Benthem (1937-1945) was kapelaan Fr. Van Aert s.m. Deze nam het naoorlogse herstel van de kerk voor zijn rekening. Pastoor van Aert (1945-1957) werd opgevolgd door pater Ant. van Hal s.m. (1957-1967). In 1967 werd pater A.J.M. Nieuwlands s.m. (1967-1986) als nieuwe pastoor geïnstalleerd met de opdracht om een nieuwe kerk en pastorie te bouwen. De laatste Marist van de Annaparochie was de 'legendarische' pater Piet Dingehouts s.m. (1933-2000), die pastoor was van de Sint-Annaparochie van 1986 tot 2000.

De Emmausparochie, waar de Annakerk toen onder viel, fuseerde in 1999 met de parochie van Maria Geboorte (Everstenstraat, Kruiskamp). In 1996 was de kerk van de parochie van O.L.V. van Altijd Durende Bijstand (wijk Boschveld) al gesloten en samengegaan met de Annaparochie. Door verder gaande ontkerkelijking werd ook de kerk van Maria Geboorte in de wijk Kruiskamp per 1 januari 2000 gesloten. De Annakerk van de Emmausparochie was daarmee het enig overgebleven kerkgebouw in het westelijk stadsdeel. Met het vertrek van pater A.J.M. Nieuwlands en pater P. Dingehouts in 2000 kwam er na 63 jaar een eind aan de aanwezigheid van de paters Maristen in 's-Hertogenbosch. Sinds 1 januari 2015 is de Emmausparochie opgegaan in de parochie H. Maria.

Slot

In de strikte zin van het woord was er bij de Maristen geen sprake van een klooster in Den Bosch, eerder van een kleine gemeenschap. Van de voornemens om het juvenaat van Hulst naar Den Bosch te verplaatsen is door geldgebrek niets terecht gekomen. De congregatie had het benoemingsrecht van de hier werkzame pastoors en kon deze naar eigen inzicht overplaatsen. De paters leefden en werkten hier als andere parochie-geestelijken voor de hun toevertrouwde parochianen, echter zonder de strikte verbondenheid met het bisdom, waardoor zij eigen accenten konden leggen in het parochiepastoraat.

Pas na 1961 werd de aparte status van parochie omgezet in een situatie die vergelijkbaar werd met andere parochies van het bisdom. De omstandigheden waarin de Maristen in de Sint-Annaparochie hun werk moesten doen, waren verre van eenvoudig. De wijk Deuteren was een volkswijk, waar met beperkte financiële middelen het pastoraat en de sociale cohesie van de wijkbewoners gestalte kreeg. Door hun eenvoud en betrokkenheid met de inwoners van de wijk wisten de Maristen hun vertrouwen te winnen. 'Pater Piet' (Dingehouts), de laatste Marist van de Sint-Annaparochie had een bijzondere hechte band met de inwoners van de wijk en het nabij gelegen woonwagenveld aan de Vlijmenseweg. De dierbare herinnering aan 'Pater Piet' wordt nog steeds in leven gehouden op een glazen herinneringswand, midden in het hart van de oude wijk Deuteren.

Toine Janssen, 2016

Geraadpleegde literatuur:

W. v. Deurzen, *Deutenen, een dijk van een wijk* (2003)

A.J.M. Nieuwlands s.m. *Sint Annaparochie 50 jaar* (z.j.)

G. Tolboom, *Verdwenen kerken van Deutenen* (2006)

Jos van der Vaart, 'Groot-Deutenen – het uitbreidingsplan West II' in: *Boschboombladeren* 36 (1987)

z.n., *Den Bosch en zijn religieuzen al 800 jaar* (1985)

Parochieblad 'Gaandeweg' van de Emmausparochie 2011

Websites:

Wikipedia, 'Maristen'